

Łukasz Kamiński

KINO NAKRĘCONE FILOZOFIĄ. Relacja z 6. Filozofii Filmowo (Olsztyn, 23–25 września 2015)

„Polityka wobec filozofii. Filozofia o polityce” to hasło tegorocznej, szóstej już edycji projektu Filozofia Filmowo – festiwalu, którego głównym celem jest edukacja i promocja filozofii poprzez medium filmowe na terenie Warmii i Mazur¹. Pokazy, podobnie jak w ubiegłych latach, odbywały się w sali kameralnej pod Amfiteatrem im. Czesława Niemena w Olsztynie. Dotychczasowa dwudniowa formuła została poszerzona o trzeci dzień.

Pierwszego dnia festiwalu przedpołudniowe godziny tradycyjnie zarezerwowane były na filmy dokumentalne skierowane przede wszystkim do szkół. Pokazano pięć wybranych odcinków z cyklu wywiadów z prof. Leszkiem Kołakowskim pt. *Rozmowy z Mistrzem*² z 2007 r., zrealizowanych przez Sylwię Wilkos i Jarosława Żamojędę. Na tle wcześniej zrealizowanych produkcji z Profesorem wspomniany cykl wyróżnia się pozytywnie ze względu na ciekawszą formę. Nie są to tylko „gadające głowy” zamknięte w dusznych gabinetach na tle księgozbiorów, całość nakręcona została w różnych częściach Oksfordu. Uwagę przykuwa filmowy ruch kamery, mniej jest statycznych ujęć, które mogłyby znudzić widza. Cykl filmowy otwiera rozmowa profesora Kołakowskiego z Bronisławem Geremkiem poświęcona władzy, kolejne zaś z Adamem Michnikiem, Karolem Modzelewskim, Wiktorem Osiatyńskim i Barbarą Skargą – na temat pamięci historycznej, sprawiedliwości społecznej, praw człowieka i patriotyzmu. Pierwszą część festiwalu kończył seans *Pułapek rozwoju* w reżyserii Mathieu Roya i Harolda Crooksa³. Dokument wyprodukowany m.in. przez Martina Scorsese w popularnonaukowej formule interesująco przedstawił kwestię (nadmiernego) technologicznego rozwoju i konsekwencji z tym związanych, łącznie z niebezpiecznym kierunkiem, w jakim zmierza ludzkość.

¹ Zob. [online] <<http://filozofiafilmowo.blogspot.com>>, dostęp: 28.09.2015.

² Zob. [online] <www.scorpio-studio.com>, dostęp: 6.09.2015.

³ Opis dystrybutora [online] <www.filmweb.pl/film/Pu%C5%82apki+rozwoju-2011-628937>, dostęp: 7.09.2015.

Część popołudniową wypełniły trzy filmy nacechowane anarchizmem i buntem. Po krótkim wprowadzeniu do twórczości Jeana Vigo⁴ (1905–1934), francuskiego twórcy z kręgów awangardy, pokazano *Pałę ze sprawowania*⁵ (Francja, 1933) – kultowy film o buncie dzieci sprzeciwiających się reżimowi w szkole z internatem. Ten francuski klasyk pełen symbolicznych scen (np. bitwa na poduszki, która nagle zamienia się w specyficzny dionizyjski pochód lub religijną procesję przedstawioną w zwolnionym ruchu, a także ceremonia w szkole, na której oprócz gubernatora gośćmi są manekiny ustawione w tylnych rzędach) zawiera w sobie wątki z życia zarówno samego reżysera, jak i jego ojca – Miguela Almereydy (Eugène Vigo), znanego anarchisty i dziennikarza „Le Liberaire”, więzionego i prawdopodobnie zamordowanego w celi w roku 1917. Drugim filmem autora *A propos Nicei* (Francja, 1930) pokazanym podczas 6. Filozofii Filmowo była *Atalanta*⁶ (Francja, 1934). Film zaczyna się jako prosta opowieść o młodej parze wyruszającej barką w podróż poślubną, ale stanowi doskonały pretekst do ukazania wewnętrznego buntu oraz ścierania się tradycji z rewoltą – z jednej strony mamy codzienność na Atalancie, która nuży Juliette, z drugiej kuszący Paryż, a doświadczony marynarz Jules i jego niezwykła kolekcja egzotycznych przedmiotów zebranych z wielu rejsów kontrastuje z poukładanym Jeanem, kapitanem barki. Mimo że Vigo zdążył nakręcić tylko cztery filmy, które łącznie trwały mniej niż 170 minut (reżyser zmarł w wieku 29 lat na gruźlicę), jego twórczość inspirowała m.in. Jeana Luca-Godarda, François Truffaut, Bernardo Bertolucciego, Lindsaya Andersona i Leosa Caraxa. Nazywany naturalnym dzieckiem surrealizmu i anarchii nie doczekał premiery swojego pełnometrażowego dzieła (*Pała ze sprawowania* była zakazana we Francji do 1945 r.), jednak dwa dokumenty i dwa filmy fabularne trwale zapisały się w historii kina.

Ostatnim filmem w tej sekcji był *Antonio Negri. Niekończąca się rewolucja*⁷ – dokument o jednej z najważniejszych postaci ruchu alterglobalistycznego. Filozof i bojownik, wykładowca uniwersytecki i więzień – niełatwo znaleźć postać budzącą tak skrajne emocje jak Negri. Jego teksty dla jednych były teoretycznymi podwalinami przemocy, a dla innych prawdziwymi manifestami antykapitalistycznymi.

Drugi dzień 6. Filozofii Filmowo zaczął się od powtórki wspomnianych *Rozmów z Mistrzem*, a następnie pokazano *Śmierć człowieka pracy*⁸ – wielokrotnie nagradzany dokument Michaela Gławoggera podejmujący kwestię wartości pra-

⁴ Por. [online] <<http://sensesofcinema.com/2002/great-directors/vigo/>>, dostęp 29.09.2015.

⁵ Zob. [online] <www.theguardian.com/film/movie/81380/zero-de-conduite>, dostęp: 10.09.2015.

⁶ Zob. [online] <www.theguardian.com/film/1999/feb/04/derekmalcolmscenturyoffilm?>, dostęp: 10.09.2015.

⁷ Zob. [online] <www.gebrueder-beetz.de/en/produktionen/antonio-negri>, dostęp: 11.09.2015.

⁸ Por. [online] <www.againstgravity.pl/content/mier_cz_owieka_pracy>, dostęp: 12.09.2015.

cy. Na całość składa się pięć segmentów ukazujących ukraińskich górników, kopalnicy siarki w Indonezji, nigeryjskie rzeźnie oraz chińskich hutników i robotników z Pakistanu demontujący olbrzymie statki. Należy nadmienić, że twórcy filmu zupełnie zrezygnowali z dodatkowych komentarzy w postaci np. wypowiedzi ekspertów lub lektora, oddając głos samym ludziom oraz obrazom, na tle których wykonywana jest katorżnicza praca. Taka beznarracyjna formuła oddaje treść i emocjonalnie uderza obrazem, zaś siła niektórych scen wielokrotnie przebija najlepiej przygotowane wypowiedzi ekspertów⁹.

Popołudniowa sekcja zaczęła się od warsztatów scenopisarstwa prowadzonych przez Jana Zamojskiego¹⁰, historyka filozofii, scenarzysty i tłumacza, który oprócz pisania i redagowania książek z zakresu filozofii medycyny, a także na temat relacji zachodzących między sztuką, filozofią i medycyną, jest również pomysłodawcą adaptacji *13 bajek z królestwa Lailonii*¹¹ Leszka Kołakowskiego oraz scenarzystą tychże ekranizacji. Prowadzący jest uznanym propagatorem uprawiania filozofii przy pomocy filmu; współpracuje m.in. z Festiwalem Filmu Filozoficznego organizowanym przez Uniwersytet Jagielloński oraz z Uniwersyteciem Wrocławskim w ramach Anima/cji Filozofii. Warsztaty odbyły się w dwóch częściach – jednogodzinnej, stanowiącej intensywne wprowadzenie, omówienie podstawowych struktur i mechanizmów scenariusza, a następnego dnia w trakcie dwugodzinnego spotkania uczestnicy pracowali nad przygotowanymi wcześniej pomysłami.

Wieczór drugiego dnia to przedstawienie fabularne i dokumentalne wybitnej postaci Edyty Stein, uczennicy Edmunda Husserla, filozofki żydowskiego pochodzenia, która przeszła na katolicyzm i została uznana za świętą. *Siódmy pokój* Marty Meszaros umiejętnie wykorzystuje dramaturgię życiorysu Stein, która zginęła w Oświęcimiu, z wprowadzeniem do jej myśli filozoficznej. *Nie ma tutaj miasta trwałego* to odmienne spojrzenie na życie filozofki, kładące bardziej nacisk na stronę mistyczną bohaterki dokumentu.

Trzeciego dnia kontynuowano kurs scenopisarstwa, a następnie odbył się wykład Janusza Połoma o Warsztacie Formy Filmowej – artystycznej grupie awangardowej działającej w latach 1971–1976 przy Łódzkiej Szkole Filmowej. Twórca *Mala yerby*, znany operator, fotografik i wykładowca uniwersytecki przybliżył słuchaczom kulisy powstania i funkcjonowania formacji artystycznej, której był ważną częścią.

⁹ Podobny zabieg zastosowano w dokumencie o Pasolinim montując tylko archiwalne materiały z Autorem *Teoremy*, i „oddając” głos wyłącznie Pasolinemu. Zob. [online] <<http://festiwalfilmufilozoficznego.com/index.php/pathos-passio-pasolini>>, dostęp: 25.09.2015.

¹⁰ Zob. [online] <www.old.amp.edu.pl/_nowa/pol/index.php?strona=sub_1085_1160721285>, dostęp: 28.09.2015.

¹¹ Zob. L. Kołakowski, *13 bajek z królestwa Lailonii dla dużych i małych oraz inne bajki*, Znak emotikon, Kraków 2015.

Ostatnim punktem 6. Filozofii Filmowo był przegląd krótkometrażowego filmu filozoficznego. Można traktować go jako eksperymentalne poszerzenie formuły festiwalu. Nie wiadomo, czy w kolejnych latach przegląd będzie kontynuowany, ale sporo młodych twórców próbuje dotykać filozoficznych tematów poprzez medium filmowe, a film filozoficzny jest jednym z ciekawszych sposobów na promocję samej filozofii. Jako pierwsze wyświetlono *M12 Station* (2009) i *Suitcase* (2013) – dwie etiudy Farhada Bazyana urodzonego w Iranie, magistra sztuki filmowej (licencjat z teatrologii) na Uniwersytecie w Teheranie oraz absolwenta studiów magisterskich w dziedzinie filmu na Uniwersytecie w Wiedniu, gdzie autor na stałe mieszka i obecnie studiuje filozofię mediów. Od 2000 r. Bazyan nakręcił osiemnaście filmów krótkometrażowych oraz pięć sztuk teatralnych. Warto dodać, iż *M12 Station* stanowi część trylogii wiedeńskiej.

Drugą propozycją przeglądu była „Filmozofia” – projekt członków Koła Naukowego Filozofów¹² z Białegostoku. Jest to próba przeszczepienia konkretnych koncepcji filozoficznych (Kartezjusz, Bataille, Nietzsche) na grunt filmowy. Po sześciu odcinkach „Filmozofii” pokazano jeszcze etiudę *Płynnie* Michała Krota, który jest członkiem KNF Białystok i głównym realizatorem sześciuodcinkowego cyklu. *Płynnie* bardzo dobrze wpisało się w kontekst filozofii Zygmunta Baumana. Film ten, sprawnie zrealizowany pod względem technicznym, bawił widzów tam, gdzie według scenariusza miał rozbawić, jednocześnie skłaniając do namysłu nad obecną rzeczywistością, zachodzącymi nieustannie zmianami ekonomicznymi i tożsamościowymi.

Pralnia m3mów, propozycja Tomasza Kurusa, studiującego filozofię na UWM w Olsztynie, to próba ukazania kontroli i mechanizmów sterujących ludzkimi myślami i zachowaniami za pomocą personifikacji internetowego mema. Z kolei *Toń* Jadwigi Subczyńskiej inspirowana jest filozofią Friedricha Schellinga. Autorka stara się podejść twórczo do faktów i myśli wspomnianego filozofa, co owocuje ciekawymi zabiegami formalnymi. Teatralność całej etiudy nie razi sztucznością i jest dobrym wyborem do opowiadania obrazem. Etiudy Patrycji Plich *Błąd aktualizacji* i *Sanatorium pod klepsydrą* można skategoryzować jako *słow cinema*. Kwestia czasu wydaje się być ich fundamentem. Już Henri Bergson, krytykując ludzki intelekt, uciekał się do porównania go do kinematografu¹³. Plich wystawia cierpliwość i koncentrację widza na próbę, jednak treść etiud rekompensuje rozciągniętą formę. Na zakończenie przeglądu wybrano *Lekcję filozofii* Arkadego Barszcza i *Kobietę roku* Jakuba Czernego.

Podobnie jak w przypadku Festiwalu Filmu Filozoficznego w Krakowie¹⁴, można mieć wątpliwości, czy wszystkie etiudy zakwalifikowane do przeglądu

¹² Zob. [online] <<http://knf.uwb.edu.pl/>>, dostęp: 20.09.2015.

¹³ Por. H. Bergson, *Ewolucja twórcza*, przeł. F. Znaniecki, Warszawa 1957, s. 266–267.

¹⁴ Zob. [online] <<http://festiwalfilmufilozoficznego.com/>>, dostęp: 29.09.2015.

spełniają wymóg bycia filmami filozoficznymi¹⁵, czy tylko dotyczą kwestii moralnych. Jednak jest to istotna próba w szeroko pojętym uprawianiu filozofii filmu, tak jak zresztą cały projekt Filozofii Filmowo, który edukuje widzów i filozofuje poprzez kino.

---

¹⁵ Por. Ł. Kamiński, *Inny w kinie. Relacja z VII Międzynarodowego Festiwalu Filmu Filozoficznego (Kraków, 6–8 grudnia 2012)*, „Humanistyka i Przyrodoznawstwo” 2013, nr 19, s. 425–426.